

Впровадження внутрішнього контролю суб'єктами господарювання, що відповідає сучасним вимогам облікової та контрольної науки, дозволить забезпечити ефективне функціонування, стійкість і розвиток аграрного підприємства в умовах конкуренції, зберегти і ефективно використати активи і потенціали, своєчасно виявити і зменшити фінансові, господарські ризики, організувати більш злагоджену роботу всіх підрозділів.

Література

1. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку : [підручник]

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

луха. — К.: Кондор, 2000. — С. 77—78.

3. Бурцев В.В. Основные аспекты организации внутрихозяйственного контроля в акционерном обществе / В. В. Бурцев // Аудитор. — 2002. — № 4. — С. 38—41.

4. Дрозд І.К. Покращення внутрішнього контролю підприємств олійно-жирової галузі шляхом ефективної організації документообігу / І. К. Дрозд, Т. В. Фоміна // Облік та фінанси АПК. — 2005. — № 2. — С. 24—31.

5. Коблянська Г.Ю. Організація внутрішнього аудиту на підприємстві / Г. Ю. Коблянська // Облік та фінанси АПК. — 2011. — № 23. — С. 29—33.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2011 р.

УДК 657.37 : 631.151

Т. Є. Кучеренко, канд. екон. наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва
В. Ф. Мервенецька, асистент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ УПРАВЛІННЯ

Анотація: У статті проведено дослідження основних проблем формування показників статистичної звітності сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог управління основними чинниками розвитку їх діяльності.

Ключові слова: сільськогосподарська діяльність, управління, статистична звітність.

Аннотация: В статье проведено исследование основных проблем формирования показателей статистической отчетности сельскохозяйственных предприятий в соответствии с требованиями управления основными факторами развития их деятельности.

Ключевые слова: сельскохозяйственная деятельность, управление, статистическая отчетность.

Annotation: in the article research of basic problems of forming of indexes of the statistical accounting of agricultural enterprises is conducted in accordance with the requirements of management of development of their activity basic factors.

Keywords: agricultural activity, management, statistical accounting.

Постановка проблеми. Ефективне управління як соціальними, такі і економічними процесами країни неможливе без побудови сучасної прозорої системи статистичної інформації, яка б оперативно та об'єктивно відображала основні тенденції та перспективи економічного зростання. Показники діючої статистичної звітності сільськогосподарських підприємств характеризують стан рослинництва та тваринництва, матеріально-технічного та ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Проте завдання щодо створення такої інформаційної системи, яка б повністю задовольняла потреби користувачів у надійних і об'єктивних статистичних даних про діяльність сільськогосподарських підприємств з позиції економічної, екологічної та соціальної результативності, була гнучкою до змін і послідовно відстежувала їх тенденції та вплив на загальну ситуацію, зумовлюють необхідність перегляду методики статистичної звітності сільськогосподарських підприємств відповідно до міжнародних вимог та стандартів в галузі статистики.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання методичного забезпечення статистичної звітності широко висвітлені в працях учених-економістів [6; 8]. Однак не отримали достатнього відображення проблеми формування показників статистичної звітності сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог управління.

Метою статті є вивчення основних проблем формування показників статистичної звітності сільськогосподарських підприємств, які потребують теоретичного та практичного вирішення для забезпечення процесу управління основними чинниками розвитку сільськогосподарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціа-

льних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій. Необхідною умовою розвитку аграрного сектору економіки є досягнення достатнього рівня інформаційного забезпечення управління. Вивчаючи сільське господарство як одну з найважливіших галузей матеріального виробництва, сільськогосподарська статистика повинна бути забезпечена науково обґрунтованою системою статистичних показників.

Система статистичної звітності в сільському господарстві визначається табелем звітності (списком діючих форм звітності, що затверджується Держкомстатом України), в якому зазначаються номер форми звіту, його найменування, періодичність і термін подання, кому і ким подається звіт, спосіб його подання. За термінами подання розрізняють звітність поточну, що подається протягом року, і річну, що подається за підсумками року. Терміни подання звітності та її періодичність визначаються відповідно до особливостей конкретних сільськогосподарських явищ і процесів. Так, звітність про хід сівби і збирання врожаю надається тільки в періоди виконання цих робіт, тобто навесні і восени, а звітність про стан тваринництва — впродовж усього року. Поточна звітність може бути також місячною, квартальною і піврічною.

Державне статистичне спостереження сільського господарства здійснюється за 23 формами звітності, з яких 18 складають юридичні особи, їхні виділені на самостійний баланс підрозділи, які здійснюють сільськогосподарську діяльність (у тому числі 10 форм звітності — річних, 2 — квартальні, 5 форм складають щомісяця та одна форма статистичного спостереження піврічна). Від всієї сукупності форм статистичної звітності спеціалізовані форми державного статистичного спостереження у галузі сільського господарства та охорони навколишнього середовища складають понад 20 %. Інформаційна місткість статистичної звітності сільськогосподарських підприємств виходить за межі власне сільськогосподарського виробництва, оскільки включає до сфери свого вивчення не тільки виробництво сільськогосподарських продуктів, але й їх розподіл, реалізацію та споживання, балансові розрахунки сільськогосподарської продукції, трудові ресурси, продуктивність і оплату праці, матеріально-технічну базу сільського господарства тощо.

Досліджуючи проблеми та перспективи розвитку системи державної статистики Н.В. Ковтун наголошує: «В рамках інтеграції в європейські економічні та соціальні структури, а також для реалізації стратегій, що направлені на забезпечення соціаль-

но-економічного зростання, підвищення рівня життя населення і захисту навколишнього середовища необхідно розробити механізм реалізації базових принципів стосовно об'єктивності, надійності, прозорості та конфіденційності представлення даних шляхом нормативно-правового забезпечення статистичної діяльності» [3, с. 12]. Це вимагає вирішення не тільки організаційних питань, пов'язаних із збором та розробкою статистичних показників, але й відпрацювання методик їх розрахунку.

Для прийняття ефективних управлінських рішень щодо розробки та застосування необхідних механізмів реалізації розвитку діяльності сільськогосподарських підприємств виняткове значення має оцінка відповідності функціонування окремих господарств за певними принципами і пріоритетами. Зазначені оцінки здобуваються за допомогою ієрархічно побудованої системи індикаторів сталого розвитку, які кількісно та якісно характеризують його опорні складові (соціально-економічні процеси, стан природного середовища тощо) шляхом інформаційного забезпечення через статистичне описування найзначніших співвідношень і результатів господарської діяльності. Водночас ці індикатори слугують вихідною базою не лише для аналізу адекватності руху держави стратегії сталого розвитку, але і для здійснення порівнянь досягнутих рівнів окремих підприємств.

Враховуючи те, що у сільському господарстві основними засобами виробництва виступають також живі організми рослин і тварин, які розвиваються на основі біологічних законів, а тому економічний процес відтворення тісно переплітається з природним відтворенням рослин і тварин, а основним засобом виробництва виступає земля, надзвичайної гостроти нині набули екологічні проблеми розвитку національного агропромислового комплексу, використання земельних, водних і лісових ресурсів. Забезпечення сталості розвитку сільськогосподарської діяльності можливе виключно при дбайливому споживанні, збереженні та нарощуванні природних благ, при підтримці життєзабезпечуючих екологічних процесів.

Дослідники зазначають, що нинішній напрям розвитку національного агропромислового комплексу як у техніко-технологічному, так і соціально-економічному відношенні не забезпечує раціонального аграрного природного використання, екологорівноваженого, сталого розвитку економічних систем, а відтак — й ефективного та конкурентоспроможного функціонування сільського господарства [5, с. 7]. Збирання, описування, систематизація і аналіз екологічної інформації, облік і калькуляція екологічних

витрат за рівнями господарювання сформували статистику охорони навколишнього середовища і відтворення природних ресурсів. За своїм характером ця статистика є міжгалузева. Вона виявляє дані про якість і наявність природних ресурсів, фіксує антропогенні навантаження на природне оточення, екологічні наслідки господарської діяльності.

У міжнародних стандартах з екологічної статистики [4] зазначається, що екологічний облік має розглядатись як допоміжний по відношенню до системи національних рахунків. Система показників екологічної статистики включає широкий спектр індикаторів — від зведеної вартості природних активів, а також вартості екологічного збитку до суми платежів підприємств (організацій) за природокористування та природоохоронних витрат. Система зазначених показників має бути взаємоузгодженою та забезпечувати співставлення із головними макроекономічними індикаторами, такими, як валовий внутрішній продукт, валовий регіональний продукт. Важливе прикладне значення мають також порівняння між екологічними та загальногосподарськими показниками за окремими суб'єктам господарювання та галузям в цілому.

Генезис статистики охорони навколишнього середовища промислово розвинених країн полягає в якісному розвитку статистичних показників — від збирання даних про природно-ресурсну базу розширеного відтворення та інформаційного забезпечення з приводу забруднень навколишнього середовища до макроекономічної оцінки впливу екологічного фактора й розрахунку екологічних витрат. Особлива увага приділяється проблемі інтеграції екологічної статистики з економічними індикаторами. Для цього активно розвивається база статистичного моніторингу, нарощується масив макроекономічної інформації про стан природних ресурсів, про якість і продуктивність навколишнього середовища, про динаміку споживання, відтворення екосистем на локальному, регіональному, національному і глобальному рівнях. Відповідальний підхід до розвитку ресурсо- і екоменеджменту зумовлює появу так званих «галузевих економічних показників», а саме індикаторів впливу структурних змін у ключових галузях економіки (сільському господарстві, енергетиці, транспорті тощо) на навколишнє середовище. Інакше кажучи, сучасна статистика охорони навколишнього середовища та відтворення природних ресурсів формує фундаментальне інформаційне забезпечення руху національних господарств шляхом сталого екорозвитку, розкриваючи взаємозв'язки суспільства і природи через ресурсні

і матеріальні потоки від навколишнього середовища до економіки і зворотно [1].

Проте на сучасному етапі показники екологічних витрат та їх складові, що наводяться у статистичній звітності сільськогосподарських підприємств, не достатньо ув'язані із головними макро-економічними індикаторами. Так, при калькулюванні валової внутрішнього продукту ігнорується продуктивна роль природних ресурсів на результати економічного розвитку галузі та країни. Досліджуючи проблеми впливу екологічних факторів на процеси суспільного відтворення, зарубіжний вчений-економіст С. Постел зазначає: «В національному рахівництві відсутні витрати від використання природних ресурсів всіх видів. Коли дерева зрубано і продано, наприклад, тоді дана дія розцінюється як доход і додається до вартості валового національного продукту. При цьому не вираховується сума витрат від знищення лісів, та ігнорується в такий спосіб їх економічна сутність, а саме — здатність забезпечувати отримання доходів у майбутньому в результаті раціонального використання. Наслідком цього є хибне уявлення про доходи і національне багатство, яке створює ілюзію того, що країна перебуває в кращому стані, ніж насправді, та здатна забезпечити вищі рівні споживання, ніж це фактично можливо» [9].

Отже проблеми формування інформації щодо використання та відтворення природних ресурсів у статистичній звітності сільськогосподарських підприємств потребують відповідного теоретичного та методичного вирішення з метою розроблення можливих напрямків її удосконалення та визначення екологічно скоригованих макроекономічних показників.

Оцінка сучасного соціально-економічного розвитку аграрної галузі супроводжується різноманіттям поглядів, ідей, концепцій стосовного економічного зростання. Серед них все більше значення відводиться ролі людського фактора, котрий повністю вписується в поле інформаційних та інноваційних стратегій суспільного поступу. Людський капітал виступає основною рухомою силою відтворювального процесу сільського господарства. Однак цілісна оцінки людського капіталу, що формується в сільському господарстві, в сучасних умовах не можлива через відсутність необхідних для аналізу статистичних даних. Як зазначають економісти, «...попри існуючі теоретичні розробки проблем людського капіталу, питання його виміру пропрацьовано недостатньо повно, а самі оцінки величини цього головного багатства зустрічаються вкрай рідко, розрізнено і являються досить суперечливими» [2, с. 84].

Тому для оцінки людського капіталу як важливого елементу національного багатства, дослідження тенденцій його накопичення та визначення ролі у розширеному відтворенні сільськогосподарської діяльності необхідним є удосконалення методичних підходів обліку його основних елементів. Це підкреслює необхідність відповідного статистичного забезпечення для оцінки людського капіталу і розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення статистичної звітності сільськогосподарських підприємств.

Основним джерелом інформації для формування показників статичної звітності є дані бухгалтерського обліку. Проте впровадження у вітчизняну практику міжнародних стандартів статистики призвело до появи методологічних розбіжностей між бухгалтерським обліком та вимогами міжнародного рахівництва. Досліджуючи проблеми гармонізації бухгалтерського обліку й національного рахівництва, Р.М. Моторин зазначає: «Будучи обліковою системою мікрорівня, бухгалтерський облік необхідний як джерело інформації для проведення макроекономічних узагальнень, зокрема, для складання статистичної системи національних рахунків. Водночас, існує проблема узагальнення даних, їх взаємного узгодження» [7, с. 104]. У результаті порівняння концептуальних основ бухгалтерського обліку та системи національних рахунків дослідники приходять до висновку, що ці дві облікові системи можуть бути взаємопов'язані, оскільки: мета і завдання бухгалтерського обліку і системи національних рахунків не суперечать одне одному; інструментарій облікових систем визначений, формалізований і доступний для вивчення; показники бухгалтерського обліку та системи національних рахунків взаємопов'язані та допускають трансформацію. При цьому слід враховувати, що бухгалтерський та статистичний облік мають різні цілі і завдання, а отже, різні об'єкти обліку, якісні характеристики, показники [7, с. 106—107].

Висновки. Визначена змістом процесу відтворення й особливостями сільського господарства статистична звітність має надавати інформацію про масштаби сільськогосподарського виробництва, його галузеву структуру, темпи зростання, досягнуті результати і умови, в яких воно функціонує, економічну ефективність використання факторів виробництва, результати виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств зокрема та аграрної галузі в цілому. В результаті проведеного дослідження виявлено, що діючі форми статистичної звітності не повною мірою забезпечують потребу в даних для розрахунку ін-

дикаторів соціально-економічного розвитку галузі в системі національних рахунків та чинників, що впливають на них. Напрямки удосконалення статистичної звітності сільськогосподарських підприємств повинні бути спрямовані на отримання детальної та об'єктивної інформації щодо економічних, соціальних, екологічних явищ в сільському господарстві та процесів, які відбуваються в аграрній галузі економіки, і забезпечення цією інформацією органів влади, наукових установ, громадських організацій та суспільство.

Література

1. Веклич О. Урахування природного капіталу як базового компонента економічного розвитку України / О. Веклич, Т. Яхєєва // Економіка України. — 2004. — № 12. — С. 73—80.
2. Добрынин А.И. Человеческий капитал в транзитивной экономике : формирование, оценка, эффективность использования / А.И. Добрынин, С.А. Дятлов, Е.Д. Цыренова. — СПб. : Наука, 1999. — 309 с.
3. Ковтун Н.В. Система государственной статистики в Украине: проблемы и перспективы развития / Н. В. Ковтун // Вопросы статистики. — 2010. — № 3. — С. 8—12.
4. Комплексный экологический и экономический учет : Оперативное пособие / ООН; Департамент по экон. и соц. вопросам; Стат. отдел ; Программа ООН по окружающей среде и развитию; Подразделение экономики и торговли; Отдел технологии, пром-сти и экономики. — Нью-Йорк : ООН, 2001. — 201 с.
5. Малік М.Й. Сталій розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. — 2010. — № 5. — С. 3—12.
6. Мармоза А.Т. Статистика сільського господарства : Навчальний посібник / А.Т. Мармоза. — К. : Ельга-Н, КНТ, 2007. — 696 с.
7. Моторин Р.М. Гармонізація бухгалтерського обліку й національного рахівництва / Р.М. Моторин // Фінанси України. — 2010. — № 3. — С. 101—109.
8. Чекотовський Е.В. Статистика сільського господарства : Підручник / Е.В. Чекотовський. — К.: КНЕУ, 2008. — 504 с.
9. Sandra Postel. Toward A New «Eco»-Nomics. [Reprinted from WorldWatch Magazine, September-October, 1990] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.cooperativeindividualism.org/postel-sandra_toward-a-new-economics.html.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2011 р.